

NR 7 | 2025

RAPPORT

NY KRIS I BEFOLKNINGSFRÅGAN

Om unga vuxnas livsvillkor och
nedmonteringen av den förebyggande
socialpolitiken

JAKOB SEGERLIND

tankesmedjan
TIDEN

 S-STUDENTER

ISBN: 978-91-89117-88-4
© Tankesmedjan Tiden 2025
Författare: Jakob Segerlind
illustration: Istockphoto
Grafisk form: Johan Resele

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	5
1. INLEDNING	7
1.2 Kris i befolkningsfrågan	8
2. FAKTA OM BARNAFÖDANDET	10
2.1 Barnafödandet internationellt	12
3. DEN FÖREBYGGANDE SOCIALPOLITIKEN	14
3.1 Bostadsförsörjningen	15
3.1.1 Bostadsbristen och unga vuxna	17
3.1.2 Bostadskrisen som politisk fråga	18
3.2 Arbetsmarknaden	19
3.2.1 Arbetslösheten	20
3.2.2 Arbetslöshet och undanträngningseffekter	22
3.2.3 Diskriminering på arbetsmarknaden	23
3.2.4 Svag arbetsmarknad och föräldraförsäkringen	24
3.2.5 Arbetsmarknaden och familjebildningen	24
3.3 Velfärden	25
3.3.1 Underbemanningen i velfärden	27
3.4 Nedmontering av den förebyggande socialpolitiken	28
4. REFORMFÖRSLAG	29
4.1 Bostadsreformer	29
4.2 Arbetsmarknadsreformer	33
4.3 Velfärdsreformer	34
5. AVSLUTANDE ORD	36
6. REFERENSER	38

SAMMANFATTNING

När barnkullarna i välfärdssamhällen plötsligt minskar är det ofta ett tecken på att något inte står rätt till. Barnafödandet i Sverige har sjunkit och ligger i dag på historiskt låga nivåer. Denna rapport visar att de ekonomiska hindren för familjebildning har ökat, och att trenden sannolikt beror på försämrade levnadsvillkor för unga vuxna, särskilt för kvinnor.

Det finns många olika förklaringsmodeller, exempelvis ökad klimatoro eller förändrade normer. Rapportens analys visar dock att bristen på ekonomisk trygghet är huvudorsaken till att färre väljer att skaffa barn. Slutsatsen tar bland annat stöd i internationella undersökningar som finner att många unga vill bilda familj, men hindras på grund av svåra ekonomiska förutsättningar.

Inkomsterna för unga vuxna har halkat efter övriga befolkningen som ett resultat av svag arbetsmarknad och ekonomisk omfördelning från unga till äldre hushåll. Under samma period har även arbetsstryggheten försämrats och bostadsbristen blivit akut. Dessa förändringar skapar en miljö där unga vuxna känner sig tvungna att skjuta upp eller avstå från familjebildning.

I debatten har skattesänkningar och mindre punktinsatser lyfts som en lösning. Dessa förslag är otillräckliga och riskerar att ytterligare urholka välfärdens finansiering. Erfarenheterna från 1930-talets sociala reformer visar att endast bred, förebyggande socialpolitik kan ge reell ekonomisk frihet för unga vuxna. Rapporten föreslår därför en bredare familjepolitik med tre huvudspår:

- **God bostadsförsörjning** – ökat offentligt ansvar för planering, finansiering och byggande av bostäder för att åtgärda bostadsbristen som särskilt drabbar unga vuxna.
- **Stark arbetsmarknad** – bekämpa arbetslöshet och ekonomisk osäkerhet genom full sysselsättning via en aktiv investeringspolitik och höjd skuld-kvot, starkare anställningsskydd och fler arbetsmarknadsutbildningar.
- **Finansierad välfärd** – höjda och indexerade statliga stöd till hushåll, kommuner och regioner, minst 100 000 nya heltidstjänster i offentlig sektor,

höjd skattekvot för att finansiera välfärden, samt individualiserad föräldraförsäkring.

Rapporten visar att bevisen är starka för att sådana reformer skulle bidra till ökad familjebildning bland unga vuxna. Dessa reformer skulle dessutom höja levnadsstandarden för stora delar av befolkningen, oavsett effekt på barnafödandet. Det är ett mål i sig att skapa ett samhälle där människor har verklig frihet att välja om och när de vill bilda familj.

1. INLEDNING

Barnafödandet har minskat kraftigt i Sverige. Den nedåtgående trenden inleddes i Sverige omkring år 2010 (SCB 2025a) och har sammanfallit med kronisk bostadskris, osäker arbetsmarknad och växande ojämlikhet, vilket dessutom kombinerats med pandemi och inflationskris. Mönstret med sjunkande barnafödande är bekant från tidigare kriser, men dagens låga nivå är historisk, år 2024 uppmättes de lägsta födelsetalen sedan myndigheterna började föra statistik år 1751.

Den kraftiga minskningen i Sverige har fångat regeringens uppmärksamhet. De har tillsatt en statlig utredning som ska undersöka de bakomliggande orsakerna. Tidiga uttalanden från regeringsföreträdare och utredare pekar mot stora brister i förståelsen av problemen som unga vuxna möter.

Ebba Busch har exempelvis lyft Ungerns familjepolitik som en förebild, där premiärminister Viktor Orbán erbjuder stora ekonomiska bidrag till flerbarnsföderskor (Göteborgsposten 2025). Familjepolitik likt Ungerns har dock svagt forskningsstöd (Goldin 2025, Kearney och Levine 2025, UNFPA 2025). Ungerns premiärminister Viktor Orbán har motiverat landets familjepolitik genom folkutbytteteorin, en konspiration sprungen ur vit makt-rörelsen (The Guardian 2019).

Regeringens utredare Åsa Hansson har å sin sida påpekat att det inte är statens uppgift att påtvinga barn eller uppmuntra till barn i utbyte mot pengar. Även hon har emellertid föreslagit "ekonomiska incitament" som en del av en bredare lösning (SvD 2025a). Hansson har därtill nämnt ökad flexibilitet på arbetsmarknaden och reformer på bostadsmarknaden som lösning. Arbetsmarknaden och bostadsförsörjningen är visserligen en stor del av problemet, men de reformer som Hansson föreslagit i andra sammanhang riskerar att skapa ännu större hinder för unga vuxna. Till exempel har hon pratat om behovet av en mer flexibel arbetsmarknad, vilket ofta är en förskönande omskrivning av försvagad arbetsrätt. De bostadsmarknadsreformer som utredaren tidigare har föreslagit (SvD 2016) har innefattat marknadshyror.

Tvärtemot utredarens tidigare uttalanden finner rapporten att de främsta hindren för unga vuxnas familjebildning är påtagligt minskad ekonomisk

trygghet. Rapporten tar fasta på tidigare undersökningar som finner att många unga vuxna i Sverige vill skaffa barn, men hindras av materiella förutsättningar (UNFPA 2025, Hyresgästföreningen 2023). De låga födelsetalen är därmed orsakade av ökad ojämlikhet, minskad anställningstrygghet och långtgående marknadsring av bostadsförsörjningen i Sverige.

1.2 Kris i befolkningsfrågan

Det är inte första gången som lågt barnafödande och familjebildning utreds i Sverige. Även tidigare har svåra ekonomiska villkor lett till fallande barnafödande. Tidigare har politiken dock lyckats lösa samhällsproblemen och därigenom sett barnkullarna börja växa igen. Velfärdsreformer som presenterades som svar på tidigare kriser visade sig framgångsrika och Sverige var länge ett land där relativt många unga vuxna valde att skaffa barn.

I folkhemmets begynnelse var det Alva och Gunnar Myrdal som populariserade familjepolitiken, som de kallade befolkningsfrågan. De var profilerade socialdemokrater och djupt engagerade intellektuella debattörer som båda uppnådde ikonstatus under sin livstid, både inom Sverige och utomlands. När *Kris i Befolkningsfrågan* publicerades 1934 fick den ett enormt genombrott och stort inflytande över folkhemsepokens familje- och socialpolitik.

Bakgrunden till boken var att barnafödandet hade minskat dramatiskt i spåren av den stora ekonomiska depressionen som drabbade hela världen i början av 1930-talet. Ekonomiska svårigheter i kombination med usla bostadsförhållanden gjorde att unga par redan 1930 avstod från att skaffa barn. Makarna insåg att det krävdes drastiska reformer för att vända utvecklingen och en av bokens viktigaste insikter är att stora samhällsproblem kräver stora reformer. Som paret Myrdal själva uttryckte det:

... här räcker det inte med små justeringar av den ekonomiska fördelningen. Fruktsamhetspremieringar, skattelindringar för barnrika familjer och dylikt komma /.../ att lämna fruktsamhetsutvecklingen tämligen oberörd.

Citatet sätter fingret på problemet med den typen av ekonomiska incitament som Ebba Busch och regeringens utredare har uttalat stöd för. En fungerande socialpolitik behöver mer än enskilda bidrag och skattesänkningar. Det krävs ett helhetsperspektiv som bejakar unga vuxnas tillgång till bostad och trygg försörjning från första stunden de kliver ut i vuxenlivet.

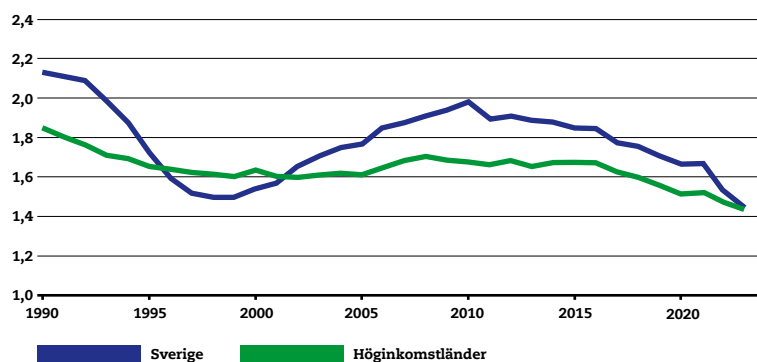
Alva och Gunnar Myrdals insatser ska inte lyftas utan kritik. Det fanns många brister i deras resonemang och politiska förslag som inte ska spelas ner. Däremot syftar denna rapport till att knyta an till de positiva bidrag, nämligen den progressiva sociala politiken, som *Kris i befolkningsfrågan* hade.

Resultatet av Alva och Gunnar Myrdals verk och de kompletterande befolknings- och bostadssociala utredningarna blev en ny förebyggande familje- och socialpolitik. Idéerna mynnade ut i viktiga reformer såsom utbyggd barnomsorg, förbättrad mödravård, barnbidrag, jämställdhet i arbetslivet och en aktiv bostadspolitik. Det är tydligt att Sverige i dag behöver utveckla en lika heltäckande syn på socialpolitiken.

2. FAKTA OM BARNAFÖDANDET

Barnafödandet mäts ofta genom summerad fruktsamhet, det vill säga antalet barn som föds per kvinna. Som Figur 1 visar har barnafödandet varierat från drygt två barn per kvinna i början av 1990-talet, minskat under 1990-talskrisen, haft en mindre ökning omkring 2010, och ligger i dag på 1,4 barn per kvinna. Trots svängningarna har Sverige länge haft ett högre födelsetal per kvinna än liknande länder (Goldin 2025). Födelsetalen har dock ofta minskat i samband med ekonomisk osäkerhet, exempelvis under åren efter 90-talskrisen. Svåra ekonomiska förhållanden leder i regel till minskat barnafödande på kort sikt. Det är ett väl etablerat samband att högre arbetslöshet får många att skjuta upp barnafödandet (Comolli m.fl. 2019, IMF 2018). Därför är det inte heller förvånande att barnafödandet fallit ytterligare efter de senaste årens reallönesänkningar och höga arbetslöshetssiffror.

Figur 1
Födelsetal i Sverige och höginkomstländer

Källa: Världsbanken

En fråga som ofta diskuterats i Sverige är varför födelsetalen började minska i början av 2010-talet. Den globala finanskrisen påverkade visserligen svensk ekonomi, men effekterna var relativt begränsade. Åren 2010 till 2018 präglades dessutom av tillväxt och gradvis sjunkande arbetslöshet. Mot denna bakgrund har vissa skribenter förordat andra typer av förklaringar i stället för att lägga

huvudfokus på ekonomiska faktorer (DN 2024). Även Comolli med flera (2019) vid Stockholms universitet har framhållit att den långsiktiga påverkan som finanskrisen haft på familjebildningen är oväntad. Denna reaktion tycks böttna i en föreställning om att svensk ekonomi och välfärd fungerade väl under 10-talet. Det är dock en bedömning som det finns goda skäl att ifrågasätta och som granskas närmare nedan. Både bostadskrisen, arbetsmarknaden och välfärden försämrades nämligen under hela 2010-talet, något som mycket väl kan ha bidragit till den nedåtgående trenden.

Mycket pekar på att 2010-talet präglades av en kombination av trög ekonomisk återhämtning och kraftiga ambitionssänkningar i både välfärden och arbetsmarknadspolitiken. Benägenheten att bilda familj har dessutom minskat mest bland personer med låg socioekonomisk status (Ohlsson-Wijk och Andersson 2024), vilket delvis motsäger uppfattningen att trenden är fränkopplad från ekonomiska faktorer. Även om utvecklingen pekar nedåt överlag i samtliga samhällsgrupper finns ett positivt samband mellan familjebildning och inkomst i Sverige för både kvinnor och män: ju högre inkomst, desto större sannolikhet att skaffa barn (Kolk 2022). Sammantaget talar detta för att ekonomiska villkor spelar roll.

Det fallande barnafödandet i Sverige drivs i huvudsak av att allt fler unga vuxna skjuter upp eller helt avstår från föräldraskap. Nedgången är synlig över hela befolkningen, vilket antyder att orsaken står att finna bland faktorer som drabbar närmast samtliga socioekonomiska grupper (Ohlsson-Wijk och Andersson 2024). Den uppskjutna familjebildningen har lett till att medelåldern för förstabarnsföderskor sedan år 2000 har stigit från 28,2 år till senaste mätningens 30,6 år (SCB 2025c). Docent i demografi Martin Kolk har påpekat att vuxnas ekonomiska livscykel överlappar allt sämre med deras biologiska livscykel (DN 2025). Lägre inkomster för personer i familjebildande ålder leder till att många unga vuxna skjuter på familjebildningen i väntan på större ekonomisk stabilitet. Uppskjuten familjebildning av ekonomiska skäl ökar dessutom risken för komplikationer och ofrivillig barnlöshet.

Debattörer som förespråkar andra förklaringar än rent ekonomiska brukar nämna digitalisering och ökad oro för världsläget, exempelvis klimatförändringar. Kopplingen mellan klimatoro och familjebildning har dock undersökts av forskare som inte funnit något tydligt samband (Jylhä m.fl. 2025).

Ökad digitalisering är en annan teori som förekommer i såväl den offentliga debatten som i regeringens egna utredningsdirektiv. Det har argumenterats för att ökad digitalisering leder till mer isolerade unga vuxna, vilket i sin tur minskar andelen par som kan bilda familj. Denna teori är dock svår att förena med till-

gänglig statistik, som visar att unga vuxna bildar par och flyttar ihop i samma utsträckning som tidigare, enligt demografiforskaren Glenn Sandström (TT 2025).

Det har även genomförts enkätstudier som pekar på att materiella faktorer spelar roll. I en rapport publicerad av FN (UNFPA 2025) uppger en femtedel av de tillfrågade i Sverige att finansiella begränsningar hindrar dem, eller sannolikt kommer att hindra dem, från att skaffa barn. En mindre andel, 6 procent, nämner bostadsbrist. Den låga andelen väcker dock frågan om detta snarare speglar hur individualiserad bostadsfrågan har blivit i Sverige. Hyresgästföreningens närmare undersökning Unga vuxnas boende från 2023 visar i stället att drygt en tredjedel av de unga vuxna tvekar att bilda familj just på grund av bostadsbristen.

Enkäter, forskningsresultat om sambandet mellan inkomst och familjebildning och det faktum att barnafödandet minskat mest bland kvinnor med låg socioekonomisk status – tillsammans med tidigare historiska erfarenheter – talar samstämmigt för att ekonomiska hinder är den främsta orsaken till den minskande familjebildningen.

2.1 Barnafödandet internationellt

Ibland tas det höga barnafödandet i låginkomstländer som intäkt för att barnafödande är fränkopplat ekonomiska faktorer. Dessa personer menar att om låga inkomster i andra länder inte utgör ett hinder för familjebildning, borde ekonomisk osäkerhet inte ha en inverkan i relativt rika länder. Det är en invändning med flera brister. Framför allt kan man inte jämföra barnafödandet i låg- och höginkomstländer eftersom preventivmedel, sjukvård och andra stödjande samhällsinsatser som underlättar familjeplanering fortfarande är betydligt mer tillgängliga i höginkomstländer (UNFPA 2025). Den som vill placera den svenska familjebildningen i en internationell kontext bör därför i första hand jämföra med andra höginkomstländer.

Det minskade barnafödandet är inte unikt för Sverige. Liknande trender återfinns i hela Norden (Comolli m.fl. 2019, Ohlsson-Wijk och Andersson 2024) och i många andra av världens höginkomstländer (Goldin 2025, Kearney och Levine 2025). I nästan samtliga höginkomstländer har antalet barn per kvinna minskat sedan 1970-talet. Trenden har dessutom tilltagit efter den globala finanskrisen, först i USA och några år senare i Europa (Goldin 2025). Under senare decennier har det dessutom skett ett skifte. Från att tidigare varit kvinnor med lägre inkomst som fick flest barn är en god inkomst och arbetskraftsdeltagande bland kvinnor i dag en förutsättning för familjebildning världen över (Doecke m.fl. 2022).

Den internationella trendens karaktär har ibland setts som ett tecken på att utvecklingen drivs av kulturella faktorer snarare än ekonomiska eller politiska. Tesen bortser emellertid från att många politiska och ekonomiska trender också har en internationell karaktär. De senaste decennierna har exempelvis dominerats av ökad ojämlikhet och bostadsbrist världen över. Internationellt verkar det dessutom finnas ett starkt samband mellan den minskade familjebildningen och den globala finanskrisen med sin efterföljande åtstramning av välfärdsstater globalt. Att utvecklingen ser liknande ut i fler länder behöver därför inte vara ett uttryck för att skiftet är kulturellt snarare än ekonomiskt.

Argumentet förstärks av FN:s rapport om det minskade barnafödandet. Den finner att den globala trenden beror på att många unga vuxna begränsas av sina ekonomiska förutsättningar, inte på att de fritt väljer att skaffa färre barn.

Flera svenska och internationella studier indikerar att ekonomiska villkor är avgörande för att unga vuxna ska kunna förverkliga sin önskan att skaffa barn. För att skapa rätt förutsättningar för familjebildning måste samhället återgå till att garantera trygg försörjning, stark välfärd och bra bostäder. Här finns inspiration att hämta från tidigare generationer.

3. DEN FÖREBYGGANDE SOCIALPOLITIKEN

Förebyggande socialpolitik syftar till att motverka sociala problem innan de uppstår. En av Alva och Gunnar Myrdals innovationer i svensk politik var denna politiska inriktning. I stället för enskilda insatser som behandlade symtom på samhällsproblem ville de angripa roten till sin tids sociala missförhållanden. Deras politik syftade inte bara till att underlätta familjebildning genom fördelningspolitik i form av bostadsbidrag, barnbidrag, sjukvård, barnomsorg, utbildning och skolluncher, utan hade också som ambition att omforma arbetsmarknadspolitiken och bostadsförsörjningen.

Enligt makarna Myrdal var det avgörande att unga vuxna kom i produktivt arbete för att ha möjlighet att försörja en familj. Detta är en del av familjepolitiken som har förbisetts under de senaste decennierna. Sedan 1990-talet har arbetslösheten förblivit hög och arbetstryggheten har urholkats under lång tid. Den svaga arbetsmarknaden har i kombination med en långtgående bostadskris gjort att unga vuxna tvingas lägga en allt större andel av sin inkomst på boende.

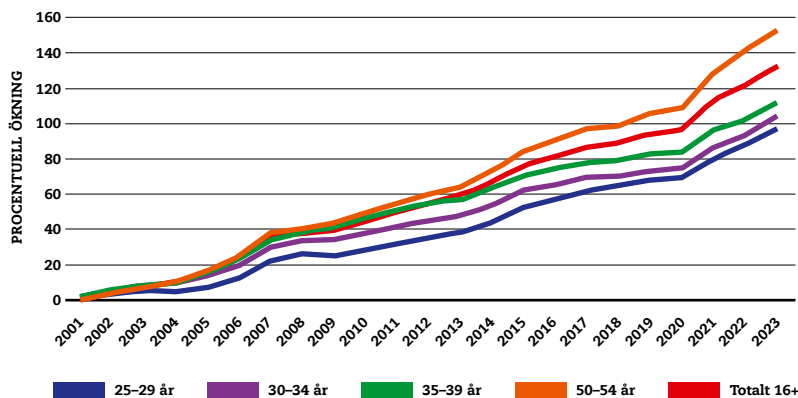
Familjepolitiken har fått en smalare innebörd som inte längre innefattar bostads- och arbetsmarknadspolitik. Inom denna smalt definierade familjepolitik har det ändå skett vissa framsteg sedan 1990-talet. Både förskolans maxtaxa och främjandet av pappaledighet har varit framgångsrika. Dessa framsteg har dock inte skett i samklang med den förebyggande socialpolitiken. I stället har systematiska nedskärningar fått dominera, med konsekvenser för såväl välfärd som olika typer av ekonomiskt stöd.

Bristen på förebyggande socialpolitik har slagit hårt mot unga vuxna, något som blir synligt i inkomststatistiken. Som framgår av Figur 2 har den disponibla inkomsten för unga vuxna ökat betydligt långsammare än för äldre åldersgrupper sedan början av 2000-talet. Jämfört med år 2000 har personer i åldern 50 till 54 år ökat sina inkomster med drygt 150 procent. Samtidigt har inkomsterna för personer i åldern 25 till 29 år bara stigit med 100 procent. Den streckade

linjen visar att inkomsterna har ökat med drygt 130 procent i genomsnitt, vilket innebär att äldre åldersgrupper fått en större andel av inkomsterna i Sverige. Grafen visar nominella inkomster och reflekterar därför inte inkomsternas köpkraft i förhållande till prisnivån. Figuren ger däremot en bild av den ökade ojämlikheten mellan åldersgrupper i Sverige.

Figur 2

Nominell disponibel inkomstutveckling i procent, indexerad till år 2000.

Källa: SCB, egna beräkningar

Den svaga utvecklingen för åldersgruppen 25 till 34 år kan sannolikt förklaras av en kombination av hög arbetslöshet, osäkrare anställningar och en betydande ekonomisk omfördelning till äldre hushåll, som främst gynnas av jobbskatteavdrag och andra skattesänkningar. Därigenom har personer i övre medelåldern, exempelvis personer 50 och 54 år, sett sina inkomster växa 40 till 50 procentenheter mer än 25- till 39-åringarna. Bristen på förebyggande socialpolitik har därmed slagit särskilt hårt mot unga vuxna.

Den här rapporten tar vara på paret Myrdals insikt om att förebyggande socialpolitik måste ha ett bredare perspektiv. Den kommer i korthet att presentera hur bostadsförsörjningen, arbetsmarknaden och välfärden hänger samman, samt hur dessa har försämrats över tid. Rapporten kommer även att belysa hur dessa försämringar påverkar unga vuxnas möjligheter att bilda familj.

3.1 Bostadsförsörjningen

Bostadsfrågan är starkt förknippad med familjebildning. FN (UNFPA 2025) rapporterar i sin rapport att tillgången till bostäder är nära kopplad till barnafödande internationellt. I Sverige råder samtidigt svår bostadsbrist. Enligt Boverket (2025) behöver det byggas 523 000 bostäder fram till 2033. På grund av bostadsbristen är 462 000 hushåll trångbodda, och hemlösheten är dubbelt så

hög än i andra jämförbara länder (Blackwell m.fl. 2025). Bristen har också lett till svår överskuldsättning hos hushållen, och Sverige är i dag ett av de länder som har högst hushållsskuldsättning i världen, en utveckling som har drivits fram av bostadspriserna (SCB 2023).

Den höga skuldsättningen har fått stora samhällsekonomiska effekter. Under 2023 spenderade hushållen ungefär lika mycket på mat som på räntor och amorteringar (Cervenka 2024). Som Hyresgästföreningens chefsekonom Martin Hofverberg (2024) har påpekat speglar utvecklingen en övergång från bostadsförsörjning som ett offentligt till ett privat ansvar, där riskerna hamnar på hushållen i stället för staten. Cervenka (2024) visar också att skiftet har gjort det möjligt för storbankerna att göra stora övervinster på de belånade hushållens bekostnad.

Utvecklingen har medfört ett strukturellt underskott av bostäder. Trots att bostadspriserna har ökat i samband med en mer marknadsinriktad bostadsförsörjning har utbudet av bostäder inte anpassat sig. Bostadsbyggandet har oavbrutet underskridit behoven de senaste tre decennierna. Sedan 2023 har bostadsbyggandet dessutom rasat ytterligare och byggsektorn upplever just nu den värsta krisen sedan 1990-talet. Marknaden är alltså inte närheten av att tillgodose bostadsbehovet.

Bostadsbristen är framför allt orsakad av minskad statlig inblandning och kraftigt ökade inslag av marknadsstyrning i den svenska bostadsförsörjningen. Precis som mycket annan infrastruktur är bostäder illa lämpade för överdriven marknadsstyrning (Blackwell m.fl. 2025). Som bostadsforskningskollektivet Fundament påpekat skiljer sig bostäder från annan produktion: de är långsiktiga projekt som kräver långfristigt kapital, mark och präglas av stor geografisk spridning. Långsiktigheten gör bostadsmarknader känsliga för spekulation, vilket leder till att byggbolag kan nå lönsamhet genom att samla på markreserver i stället för att bygga effektivt. Dessutom ligger det inte i byggherrarnas intresse att helt bygga bort bostadsbristen, eftersom det skulle pressa priserna på marknaden (Blackwell m.fl. 2025).

Ska bostadsbristen byggas bort kan huvudansvaret inte ligga på vinstmaximerande företag som gynnas av bristen. Precis som med annan infrastruktur krävs offentlig styrning för att bostadsbyggandet ska sammanfalla med allmänintresset. En viktig orsak till att Sverige historiskt lyckades med bostadsförsörjningen var just det stora måttet av offentlig styrning, vilket gjorde bostaden till en integrerad del av socialpolitiken.

3.1.1 Bostadsbristen och unga vuxna

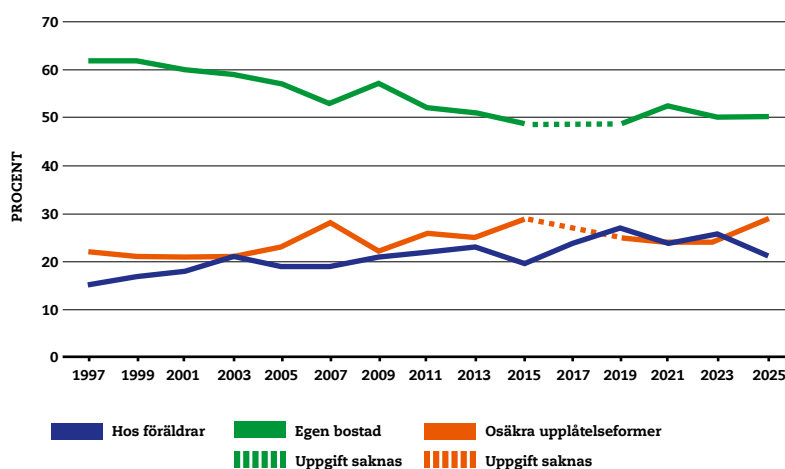
Bostadsbristen leder till stor osäkerhet vilket skapar hinder för familjebildning. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF 2025) rapporterar att nästan tre av tio unga mellan 20 och 29 år oroar sig för att bli bostadslösa. Hyresgästföreningen (2023) rapporterar att drygt en tredjedel av unga vuxna mellan 20 och 27 är oroliga över att hitta boende. Deras undersökning visar också att en av fem unga vuxna i samma åldersgrupp bor ofrivilligt hemma. Bristen leder också till uppskjuten familjebildning, enligt Hyresgästföreningen tvekar en tredjedel av unga vuxna att bilda familj på grund av bostadsbristen.

Svårigheterna för unga att få ett hyreskontrakt är särskilt stora i storstadsregionerna. Som Cervenka (2024) rapporterar tar det i Stockholm i genomsnitt nio år att få en hyresrätt. Ett par som flyttar till Stockholm efter sina studier utan att ha stått i stadens bostadskö kan därför ha passerat familjebildande ålder innan de kan förvänta sig ett förstahandskontrakt.

Utöver svårigheterna att teckna förstahandskontrakt är många unga vuxna i praktiken utestängda från att köpa bostadsrätter. Bostadspriserna har ökat betydligt snabbare än de genomsnittliga inkomsterna. Som Figur 3 visar har ungas inkomster dessutom växt långsammare än genomsnittet. Det innebär försämrade möjligheter både till sparande och till att klara av inkomstkraven. Cervenka (2024) uppskattar att det i dag tar drygt sju år att spara ihop till en kontantinsats för en 31 kvadratmeter stor lägenhet i Stockholmsområdet om en person sparar 5 000 kronor i månaden. Därefter krävs dessutom en inkomst på 45 000 kronor i månaden för att klara bankernas låneregler, vilket stänger dörren för nästan alla unga vuxna som inte får hjälp av sina föräldrar.

De som beviljas bostadslån tvingas ofta betala 40 till 50 procent av sina inkomster i boendekostnader. Även med en relativt stor kontantinsats på 25 procent av lånet försvinner i genomsnitt en tredjedel av inkomsten i betalningar relaterade till boendet (Swedbank 2024). Så höga utgifter lämnar mycket lite utrymme för de kostnader som barn medför. Man kan inte heller bortse från att de dyra storstadsregionerna för många erbjuder bättre arbetsmöjligheter, som yngre generationer därmed inte får likvärdig tillgång till.

Figur 3
Ungas boende 20–27 år

Källa: Hyresgästföreningen

Unga vuxna som inte får bostad via bostadsköerna eller har råd att köpa en bostad blir antingen kvar i föräldrahemmet eller hänvisas till osäkra och dyra andrahandskontrakt. Detta är orsaken till att andelen unga vuxna i eget boende med besittningsskydd stadigt minskat mellan 1997 och 2025. Under perioden har i stället andelen unga vuxna som bor kvar i föräldrahemmet eller bor utan besittningsskydd ökat.

Sammanfattningsvis är det mycket svårt för unga vuxna att få ett förstahandskontrakt, särskilt i storstäderna. Det har också blivit allt svårare att spara ihop tillräckligt för en bostadsrätt på grund av den extrema prisuppgången och svaga inkomstutvecklingen för unga vuxna. De som ändå beviljas lån blir dock tvungna att betala en stor andel av sin lön i räntor och amorteringar. Resten av Sveriges unga vuxna tvingas stanna kvar i föräldrahemmet eller söka sig till otrygga och dyra andrahandskontrakt, studentbostäder eller andra tillfälliga lösningar. Sammantaget har det alltså blivit svårare att hitta en stabil bostads-situation för personer i barnafödande ålder.

3.1.2 Bostadskrisen som politisk fråga

Det finns en seglivad föreställning om att bostadsfrågan saknar relevans för den stora majoriteten i Sverige. De flesta har ju löst sitt boende, uppger många beslutsfattare när de motiverar varför bostadspolitik inte har prioriterats de senaste decennierna. Det finns en väletablerad uppfattning att bostadsbristen bara drabbar människor under en begränsad period i livet. I många beslutsfattaress ögon handlar det om unga vuxna eller nyanlända som så småningom kommer in på bostadsmarknaden och därefter slutar att bry sig. Den bilden rimmar dock illa med verkligheten.

Även om bostadskrisen drabbar unga vuxna och deras möjligheter att bilda familj hårt påverkas många andra samhällsgrupper också. Flera mätningar pekar också på att breda samhällssegment oroar sig för sin bostadssituation (Assarsson och Kärnekull 2020, Hyresgästföreningen 2023, MUCF 2025, SBAB 2024). Bostadsbristen har sedan länge utvecklats till en generationsöverskridande kris som drabbar människor i alla åldrar.

Bland föräldrar finns det en utbredd oro. Hälften tror inte att deras barn kommer kunna köpa en bostad innan de är trettio utan hjälp. Drygt 40 procent uppger i sin tur att de sannolikt inte kommer kunna hjälpa sina barn att skaffa ett boende (SBAB 2024). Bostadskrisen påverkar alltså både unga vuxna och deras föräldrar. Ofta antas de allra äldsta vara skonade, men även bland äldre uppger många att de vill flytta till en hyresrätt men hindras av de höga hyrorna i nyproduktionen (Assarsson och Kärnekull 2020). Dessutom drabbas kvinnor som inte kan lämna dåliga relationer på grund av bostadsbristen (Synnelius 2025).

När både unga och deras föräldrar samt äldre personer oroas av bostadskrisen kan det tyckas förvånande att väljarna inte prioriterar frågan högre. I SOM-institutets (2024) årliga undersökningsserie uppger en försvinnande liten andel av de tillfrågade att bostadsbristen är en prioriterad väljarfråga. Resultaten bör emellertid inte tolkas som att majoriteten är opåverkade av krisen. Bostadsforskare har påpekat att bostadsfrågan i hög grad har avpolitiserats och därför betraktas som en teknisk fråga av många väljare. Avsaknaden av en aktiv bostadspolitik gör att bostadsfrågor anses mer lämpade för ingenjörer och byggherrar, trots att politiken är helt avgörande för bostadsförsörjningen (Blackwell m.fl. 2025).

Mycket tyder på att bostadskrisen är ett betydande hinder för familjebildningen i Sverige. För att undanröja detta hinder behöver beslutsfattare ompröva synen på bostadspolitik som en fråga utan relevans för breda samhällsgrupper. Om politiska lösningar på problemet tydliggörs kan en rörelse med ett trovärdigt bostadsprogram lyfta bostadsfrågan högre på dagordningen. En lösning på bostadskrisen är dessutom, som påvisats, avgörande för att unga vuxna ska kunna bilda familj efter egen vilja.

3.2 Arbetsmarknaden

Vissa analytiker menar, som ovan nämnts, att ekonomiska förutsättningar inte spelar lika stor roll som tidigare. Trots perioden av sjunkande arbetslöshet under 2010-talet ökade inte barnafödandet. Detta har fått vissa forskare att spekulera i om stark eller svag arbetsmarknad numera har mindre betydelse för familjebildningen (Stockholms universitet 2019).

Huruvida en arbetsmarknad ska betraktas som stark eller svag är dock en omdebatterad fråga utan entydigt svar. Som längst har Sverige sedan 1990-talet upplevt drygt 6 procents arbetslöshet. Internationellt menar många forskare att så hög arbetslöshet snarare indikerar att ekonomin befinner sig långt ifrån full ekonomisk återhämtning (Johnsson och Jernek 2025, Stockhammer 2004, Stiglitz 2002). Det finns därmed goda skäl att ifrågasätta hur stark arbetsmarknaden har varit i Sverige de senaste 25 åren, särskilt för unga vuxna.

De som hävdar att arbetsmarknaden i dag spelar mindre roll för födelsetalen har en tendens att betrakta Sveriges permanent höga arbetslöshet som normalläge, snarare än nödläge. De bygger därmed sin argumentation i viss utsträckning på en nyliberal syn på arbetsmarknaden där hög arbetslöshet betraktas med betydligt större tolerans. En bibehållen hög nivå av arbetslöshet får dock många långsiktiga konsekvenser som skapar hinder för familjebildning. Att kliva ut i arbetslivet på en svag arbetsmarknad leder exempelvis till lägre inkomster över flera år framåt (Nordström Skans 2011, Wachter 2020). Det kan i sin tur skapa sämre förutsättningar att försörja en familj.

Som exempelvis Jerneck och Johnsson (2025) har visat finns det ett starkt samband mellan Sveriges höga arbetslöshet och svag efterfrågan på arbetskraft. Den låga efterfrågan beror i sin tur på den låga offentliga investeringstakten, som även gett upphov till en stor investeringsskuld. Den låga efterfrågan har dessutom sjunkit ytterligare de senaste åren när även bostadsinvesteringarna har kollapsat.

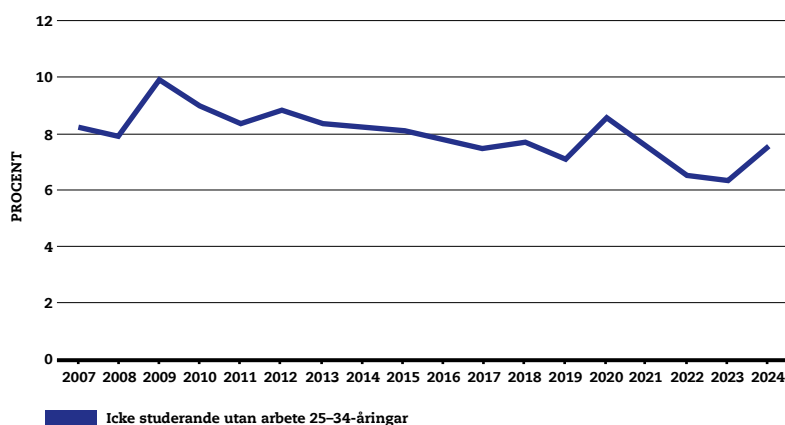
Svag efterfrågan har skapat en svag arbetsmarknad. Detta har gjort att en växande andel unga vuxna är drabbade av arbetslöshet, ofrivillig deltid och brist på kvalificerat arbete. Därtill har arbetsrätten urholkats vilket har minskat arbetstryggheten för många unga hushåll.

3.2.1 Arbetslösheten

Perioder av arbetslöshet får också mycket negativa konsekvenser för den som drabbas. Ofta blir personerna lidande i flera år efter att de väl kommit i arbete igen. Unga vuxna som drabbas av tidig arbetslöshet tenderar att ha sämre inkomstutveckling och högre risk för arbetslöshet även senare i arbetslivet (IFAU 2021). Effekterna av en svag arbetsmarknad kan även drabba unga vuxna som kommer i arbete. Unga som kliver ut på arbetsmarknaden under perioder av hög arbetslöshet kan i regel förvänta sig lägre inkomster under de första åren i arbetslivet (Nordström Skans 2011). Hög arbetslöshet innebär alltså sämre förutsättningar för unga vuxna att försörja sig själva eller en potentiell familj. Amerikanska ekonomer har dessutom funnit samband mellan hög arbetslöshet i samband med inträde i arbetslivet och minskat barnafödande (Wachter 2020).

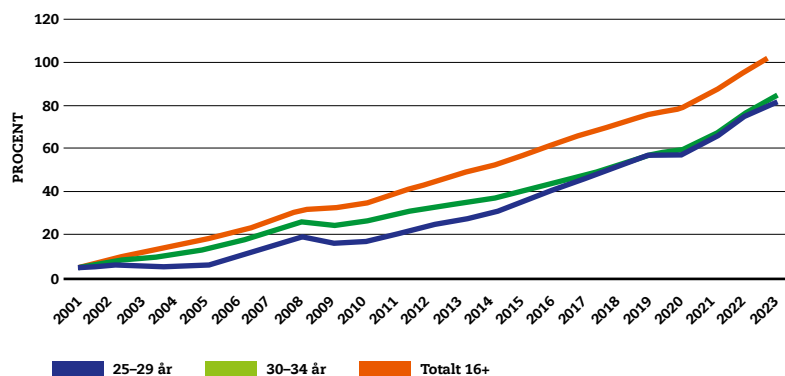
Figur 4
Arbetslöshet bland icke-studerande unga vuxna

Källa: SCB, egna beräkningar

Figur 4 visar att andelen vuxna i åldrarna 25 till 34 år som varken arbetar eller studerar har förblivit hög och pendlat mellan 6 och 10 procent sedan 2007. En stor andel av unga vuxna som varken arbetar eller studerar inleder emellertid studier eller får arbete inom ett år. Men som vi sett kan de fortsätta vara negativt påverkade av sin period av arbetslöshet.

Figur 5
Procentuell förvärvsinkomstökning efter åldersgrupp från år 2000

Källa: SCB, egna beräkningar

Den höga arbetslösheten och dess effekter på unga vuxna kan delvis förklara deras relativt långsammare förvärvsinkomstutveckling. Precis som med inkomsterna i stort har även löneinkomsterna för unga vuxna utvecklats långsammare än genomsnittet i Sverige. För ålderskategorierna 25-29 och 30-34 har förvärvsinkomsterna vuxit cirka 20 procent mindre än de genomsnittliga förvärvsinkomsterna. Ålderskategorierna sammanfaller till stor del med när många unga vuxna kliver ut i arbetslivet efter utbildningen. Därmed kan den

svaga tillväxten av förvärvsinkomster sannolikt reflektera en långsam tillväxt av ingångslönerna i Sverige, och en större ojämlikhet mellan yngre och äldre.

Andelen unga utan utbildning eller jobb kan jämföras med toppen på ett isberg. Av de unga som har arbete har nämligen långt ifrån alla en stark förankring på arbetsmarknaden. Sedan 90-talet har andelen tidsbegränsade anställningar ökat med 70 procent samtidigt som de fasta anställningarna bara har ökat med 3 procent (Handels 2025). Framför allt är det bland arbetare inom kvinnodominerade sektorer som de tidsbegränsade anställningarna har ökat (Larsson 2022). Detta innebär stor ekonomisk osäkerhet, som i störst utsträckning drabbar arbetarkvinnor.

Om vi exempelvis tittar på gruppen 25- till 29-åringar hade 21 procent någon form av tidsbegränsad anställning i stället för fast anställning år 2022 enligt LO (Larsson 2022). Det betyder att ungefär 30 procent av 25- till 29-åringarna i Sverige – en betydande andel – antingen var sysslösa eller saknade fast anställning. De tidsbegränsade anställningarnas karaktär har också förändrats sedan 2005. I dag är en betydande andel av de tidsbegränsade anställningarna vid behov i stället för den tryggare anställningsformen vikariat som tidigare dominerade (Wingborg 2019, Larsson 2022). Samtidigt som andelen tidsbegränsade anställningar har växt har de alltså även blivit otryggare.

Utöver osäkra tidsbegränsade anställningar är det även vanligt med ofrivillig deltid i många branscher. Exempelvis bland handelsmedlemmar, som till 85 procent består av ickestuderande, önskar tre av fyra som har deltidskontrakt på under 30 timmar i veckan att de kunde jobba mer. Deltidsarbete är också mycket utbrett, inom handeln frångår sju av tio kontrakt heltidsnormen. Det har i sin tur en mycket negativ inverkan på dessa löntagares möjlighet att försörja sig själva och potentiella barn (Handels 2025).

3.2.2 Arbetslöshet och undanträngningseffekter

När arbetsmarknaden är svag och övergången från studier till arbete blir svårare uppstår undanträngningseffekter. Arbetslösheten hos unga akademiker är förhållandevis låg, men en stor andel jobbar utanför det område de utbildat sig till. Bland akademiker som tog en generell universitetsexamen 2017 och 2018, uppgav 30 procent att deras arbete efter studierna inte alls eller bara till viss del stämde överens med deras utbildning. En majoritet av akademikerna som jobbar utanför sitt kompetensområde uppger att de inte kunde hitta jobb, inte att de själva ville arbeta med annat (SCB 2021). I takt med att arbetslösheten stigit är risken överhängande att andelen har vuxit sedan undersökningen gjordes. Flera akademiska fackförbund larmar nu för att deras nyexaminerade medlemmar inte hittar jobb (Sveriges Arkitekter 2023, SvD 2025b).

Akademiker som inte hittar jobb inom sitt område löper låg risk att bli arbetslösa men riskerar att ta mindre kvalificerade jobb och därmed tränga undan grupper med lägre förankring på arbetsmarknaden (Mason m.fl. 2021). Att döma av SCB:s (2021) undersökning skedde sådan undanträngning även då arbetsmarknaden presterade som bäst under 2010-talet. Det finns även en omfattande forskningslitteratur som pekar på "ärrbildningen" som uppstår när unga kliver ut i arbetslivet på en svag arbetsmarknad. Nationalekonomer har funnit att årskullar som inleder sitt arbetsliv i perioder av hög arbetslöshet får en lägre ingångslön och inkomstbana under en längre tid (IMF 2017).

Det är alltså inte bara arbetslösa och unga med tidsbegränsade anställningar som kan tänkas känna osäkerhet och skjuta upp familjebildning, även unga med stark förankring på arbetsmarknaden har anledning att vara osäkra inför framtiden. I en ekonomi med hög arbetslöshet tar unga vuxna med längre utbildning arbeten de är överkvalificerade för, med löner som inte står i proportion till vad de har investerat i sin utbildning. Att leta efter kvalificerat arbete ställer också större krav på rörlighet och möjlighet att flytta, vilket också är ett starkt incitament att skjuta upp familjebildning på obestämd tid.

3.2.3 Diskriminering på arbetsmarknaden

Diskrimineringen av kvinnor på arbetsmarknaden har också betydelse. Löner för kvinnor och män tenderar att följa samma trend fram till att kvinnor bildar familj varpå deras inkomster slutar öka i samma takt som männen (Angelov m.fl. 2016, Kleven m.fl. 2019). Detta kan förklaras genom att kvinnor i regel tar ur mer föräldraledighet vilket gör arbetsgivare mer benägna att missgynna kvinnor som de bedömer som mer sannolika att vara frånvarande. Att bilda familj tidigare i livet kan därför göra att kvinnor går miste om viktiga år när de har större möjligheter att avancera på arbetsmarknaden. Att skaffa barn tidigt kan därför i praktiken bli som att "hoppa av tåget" innan det ens hunnit lämnat perrongen. Det skapar ett starkt incitament att skjuta upp familjebildning vilket kan leda till svårigheter senare i livet. Sverige är måhända mer jämställt än många andra länder, med det betyder inte att diskriminering av kvinnor inte sker. Den är fortfarande utbredd och skapar stora hinder för kvinnor att fritt planera sina liv.

Under perioder av hög arbetslöshet finns det dessutom större möjligheter för arbetsgivare att hänge sig åt diskriminering. När det finns ett överskott av kompetent arbetskraft kan arbetsgivare agera mer selektivt, vilket missgynnar redan utsatta grupper. Det är därför möjligt att den diskriminering som redan sker på grund av ojämnt uttag av föräldraledighet upplevs starkare hos kvinnor på grund av den höga arbetslösheten.

3.2.4 Svag arbetsmarknad och föräldraförsäkringen

Något som påpekats i den svenska debatten är att familjebildningen har fallit

”trots” den generösa föräldraförsäkringen. Det är visserligen sant att Sverige erbjuder fler föräldralediga dagar än jämförbara länder, men föräldraförsäkringen prövas fortfarande mot föräldrarnas inkomst. Som vi har sett har inkomsterna för 25- till 39-åringar utvecklats långsammare än genomsnittet, vilket också påverkar föräldraförsäkringen. Föräldraförsäkringen betalar ut 80 procent av lönen och det finns en stor risk att detta inte räcker för stora löntagargrupper med låga inkomster.

När det gäller ofrivillig deltid och socialförsäkringssystemen är handelsanställda återigen ett bra exempel. En handelsanställd med heltidskontrakt har drygt 29 000 kronor i lön, och med genomsnittligt OB-tillägg blir inkomsten drygt 32 000 kronor. På grund av att sju av tio handelskontrakt inte är heltid är den genomsnittliga inkomsten med OB betydligt lägre, drygt 22 500 kronor. Det innebär ungefär 18 400 efter skatt, vilket till och med är lägre än vad Konsumentverket beräknar att en ensam 20-åring behöver för att klara sina utgifter (Handels 2025). Föräldrapenningen för en genomsnittlig handelsanställd blir därmed cirka 14 500 efter skatt, vilket motsvarar fattigdomsgränsen i Sverige enligt de mått som används vid internationella jämförelser. Även en generös föräldraförsäkring kan alltså innebära en tillvaro nära fattigdomsgränsen för personer som inte får arbeta heltid. En handelsanställd som arbetar heltid hade däremot fått drygt 19 500 i föräldrapenning efter skatt, en stor förbättring som säkerligen hade underlättat familjebildning.

Utöver ofrivillig deltid kan även otrygga anställningar skapa svårigheter att förutsäga hur mycket föräldrapenning som kommer att betalas ut, vilket blir ännu ett hinder. En generös föräldraförsäkring kan också visa sig otillräcklig för unga vuxna som inte hittar kvalificerat arbete. En statsvetare, arkitekt eller kommunikatör som inte hittar kvalificerat jobb får sannolikt en lägre ingångslön än vad förväntats efter examen. Då innebär föräldrapenningen ytterligare en inkomstminskning samtidigt som föräldraledigheten försvårar aktivt arbetsökande. Med andra ord är full sysselsättning avgörande för att föräldraförsäkringssystemet ska få önskad effekt hos samtliga som önskar bilda familj.

3.2.5 Arbetsmarknaden och familjebildningen

Som vi sett visar en närmare undersökning av arbetsmarknaden att många unga vuxna i stor utsträckning lever under prekära förhållanden. Arbetsmarknaden har förblivit svag, vilket har gett upphov till hög arbetslöshet och en stor andel med ofrivillig deltidsanställning. Bristen på arbete har lett till undanträngningseffekter på arbetsmarknaden och sannolikt ekonomisk ärrbildning hos unga vuxna, vilket i sin tur påverkar deras livsinkomster. Dessa omständigheter har försämrat möjligheterna för unga vuxna att försörja eventuella barn. Anställningstryggheten bland dem med arbete har dessutom försämrats, vilket skapar sämre villkor för att bilda familj.

Även om arbetslösheten sjönk marginellt under delar av 2010-talet gav det inte ökad trygghet och högre ekonomisk standard för många hushåll. Tvärtom sjönk den ekonomiska standarden för många barnfamiljer till bottenivåer mellan 2005 och 2022 (Eurostat 2025), vilket diskuteras i nästa avsnitt.

Den svaga utvecklingen på arbetsmarknaden för unga vuxna har dessutom påverkat levnadsstandarden som föräldraförsäkringen erbjuder. Därtill riskerar diskriminering på arbetsmarknaden att bli mer kännbar under perioder av hög arbetslöshet samtidigt som diskrimineringen skapar ekonomiska incitament för kvinnor att skjuta upp familjebildning. Historisk erfarenhet pekar dock mot att minskad arbetslöshet som genererar fler trygga anställningar och högre ekonomisk standard ger större frihet att bilda familj för de som önskar.

3.3 Välfärden

De ekonomiska utmaningarna för många barnfamiljer har vuxit i takt med att offentliga sektorn successivt skurit ned ekonomiska bidrag och stöd till ungdoms- och barnhushåll till förmån för skattesänkningar för höginkomsttagare. De senaste decennierna har skatteintäkterna minskat med över 500 miljarder kronor årligen och de förlorade skatteintäkterna har haft en mycket negativ inverkan på Sveriges ekonomiska omfördelning och välfärd.

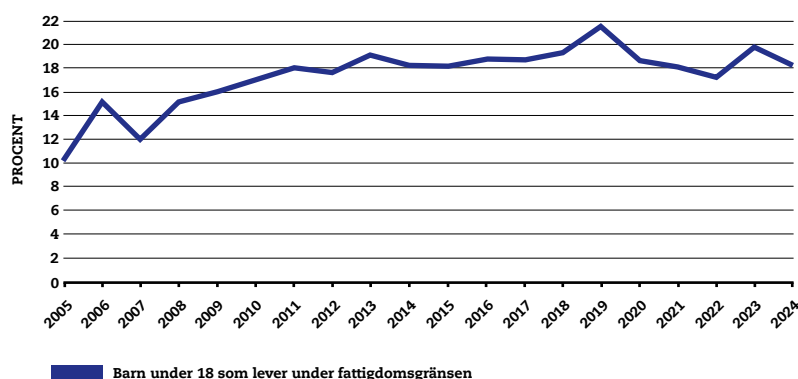
Anledningen till att omfördelningen minskat är att många ekonomiska bidrag till hushåll och kommuner inte är indexerade mot kostnadsutvecklingen i samhället. Det betyder att pengarna som betalas ut inte har ökat i takt med att inflation och löner stiger. Varje år som utbetalningarna inte skrivs upp innebär detta att såväl det offentliga som hushållen får mindre pengar.

Vi ser även att många ekonomiskt utsatta hushåll i dag inte längre berättigas stöd. Exempelvis mottog 10 procent av befolkningen bostadsbidrag 1998, en andel som krympt till närmare 3 procent år 2024. Särskilt drabbade är ensamstående mödrar som utgör 60 procent av mottagarna (Sveriges kvinnojourer 2025). Nedskärningen av just bostadsbidraget är ett särskilt slående exempel med tanke på att det infördes på 1930-talet i paret Myrdals anda. Bidraget var menat att stötta just trångbodda, fattiga barnfamiljer (Hofverberg 2024).

Även barnbidraget har urholkats under en lång tid. Enligt Swedbanks (2025) beräkningar har värdet på barnbidraget sjunkit till den lästa nivån på 50 år jämfört med kostnaderna ett barn medför. År 2018 täckte barnbidraget 36 procent av kostnaderna för en tioåring vilket har minskat till 21 procent i dag. För att komma tillbaka till samma nivå som 2018 behöver bidraget höjas till 1 800 kronor från dagens 1 250 kronor.

Nedskärningarna i ekonomiskt stöd har förvandlat föräldraskap till en fattigdomsfälla för ekonomiskt utsatta hushåll, och framför allt ensamstående mammor. Den urholkade välfärden har ökat barnfattigdomen markant. Från 2005 har barnfattigdomen nästan fördubblats och i dag riskerar vart femte barn i Sverige att växa upp i fattigdom (Eurostat 2025). Barnfattigdomen nådde dessutom sin topp 2019, alltså mot slutet av perioden av gradvist minskande arbetslöshet.

Figur 6
Barnfattigdom i Sverige

Källa: Eurostat

Hushåll med ensamstående föräldrar är extra utsatta, vilket främst drabbar kvinnor. Bland ensamstående mammor har andelen med låg ekonomisk standard tredubblats från drygt 13 till 38 procent från början av 1990-talet till i dag (Sveriges kvinnojourer 2025). Den dramatiska ökningen i fattigdom är ett direkt resultat av dålig bostadsförsörjning, svag arbetsmarknad och urholkade välfärdssystem som tidigare stöttade barnfamiljer. Mot den bakgrunden är det inte förvånande att många familjer skaffar färre barn eller att barnafödandet har minskat kraftigast bland kvinnor med låg socioekonomisk standard.

Under 2000-talet har det också skett betydande förändringar i arbetslöshetsförsäkringen vilket också har bidragit till den ökade ojämlikheten och fattigdomen. Sveriges arbetslöshetsförsäkring har försämrats under lång tid och tillhör de sämsta i världen bland utvecklade länder (Gordon 2019). Från att 80 procent av de arbetslösa fick a-kassa år 2005 fick bara 20 procent det år 2023 (Arbetet 2024). Den otillräckliga arbetslöshetsförsäkringen leder i sin tur till att många ofrivilligt arbetslösa tvingas leva på försörjningsstöd vilket drabbar många barnfamiljer (IFAU 2025).

Den växande fattigdomen synliggör varför högutbildade kvinnor med god socioekonomisk ställning i större grad än lågutbildade kvinnor skaffar barn i Sverige. För unga par med högre socioekonomisk ställning erbjuds anställ-

ningstrygghet, stabil inkomst och en fungerande föräldraförsäkring vilket möjliggör familjebildning i större utsträckning. Samtidigt har en växande andel prekariserade unga vuxna stängts ute, vilket begränsar deras frihet att skaffa barn.

3.3.1 Underbemanningen i välfärden

Utöver minskade transfereringar har minskade skatteintäkter också lett till en sämre tillgång till välfärdstjänster. Fackförbundet Kommunals (2025) undersökningar visar bland annat att barnomsorgens otillräckliga öppettider tvingar många kommunalarbetare att gå ned i arbetstid. Av de tillfrågade hade 30 procent gått ned i arbetstid på grund av bristande barnomsorg, framför allt de som arbetar obekväma arbetstider. De fann även att 64 procent av ensamstående saknade tillgång till nattöppen barnomsorg, trots att många ensamstående föräldrar arbetar obekväma arbetstider. Det är mycket möjligt att svårigheterna leder vissa föräldrar att skaffa färre barn än om de fått det stöd från samhället som de behöver.

Underbemanningen i välfärden påverkar också hälsan hos välfärdsarbetare. Sedan 2010 har det skett en femdubbling av stressrelaterade sjukdomsfall och kvinnor är kraftigt överrepresenterade (Facken i välfärden 2024). Det är inom vård och omsorg som sjukskrivningarna har ökat mest. Dåliga arbetsvillkor inom det offentliga har gjort att utbrändhet blivit den vanligaste orsaken till sjukskrivning (Försäkringskassan 2023) samtidigt som en tiondel uppger bristande hälsa som anledning till att de skaffar färre barn än de hade velat (UNFPA 2025).

Underbemanningen påverkar även sjukvården. Nästan varje led av sjukvårdssystemen är underbemannat vilket får svåra konsekvenser för patientsäkerheten, inte minst inom förlossningsvården. I medierna har det rapporterats om nedlagda förlossningskliniker och dålig tillgång till förlossningsvård på många orter, men förlossningskliniker som fortfarande är öppna lider av svår underbemanning. Problemen har kopplats till flera dödsfall (SVT 2021) och Inspektionen för vård och omsorg (2024) kritiserade nyligen nästan samtliga av Sveriges 45 förlossningskliniker för brister i vårdkvalitén.

Det finns studier som tyder på att negativa erfarenheter av den underdimensionerade förlossningsvården leder vissa kvinnor att avstå från att skaffa fler barn (Tsamantioti m.fl. 2024). Även om andelen som drabbas är relativt liten utgör bristen på god förlossningsvård en stark signal från samhället att mödrars hälsa inte är en prioriterad fråga.

De senaste decenniernas skattesänkningar har ritat om det sociala landskapet i Sverige. Ojämligheten har ökat snabbast i världen och beror nästan uteslutande på minskad omfördelning (OECD 2018). Sverige har gått från en exceptionell till

en genomsnittlig offentlig sektor. I takt med att Sverige blivit ett mer medelmåttigt land i termer av offentligt åtagande och ekonomisk trygghet har vi även drabbats av medelmåttiga utfall. Som exempel överskred Sveriges barnfattigdom både Greklands och Slovakiens år 2019 (Eurostat 2025). Sveriges inkomstrygghet är i dag uppseendeväckande låg och stödet till barnfamiljer har minskat samtidigt som vården lider av stora brister. Mot den här bakgrunden är det inte konstigt att även barnafödandet minskat till en nivå som efterliknar resten av kontinenten.

3.4 Nedmontering av den förebyggande socialpolitiken

Den här rapporten visar att förutsättningarna för unga vuxna har blivit svårare över de senaste decennierna. Inkomsterna för unga vuxna halkar efter genomsnittsinkomsterna samtidigt som bostadspriserna skenat. Skattepolitiken har i sin tur omfördelat alltmer till personer i övre medelåldern med höga inkomster, mest av allt till äldre män.

Dessa tre områden påverkar i sin tur varandra. Bristen på förebyggande socialpolitik inom ett område leder till försämringar inom de övriga. Exempelvis har minskade offentliga investeringar gett upphov till lägre tillväxt samt högre arbetslöshet. Det har gett en långsammare inkomstutveckling, vilket har gett lägre skatteintäkter. Låga skatteintäkter leder till underfinansierad välfärd och underbemanning, vilket späder på arbetslösheten och skapar dåliga arbetsvillkor för de anställda. Dåliga anställningsvillkor leder till ökade sjukskrivningstal som innebär stort personligt lidande och ännu större belastning på det offentliga.

Staten har samtidigt tagit ett allt mindre ansvar för bostadsförsörjningen. Stora skatteutgifter har dirigerats om från bostadsbyggande till ickeproduktiva ränte- och renoveringssubventioner. Det marknadsbaserade och mycket volatila bostadsbyggandet bidrar dessutom till större konjunktursvängningar och perioder av högre arbetslöshet när bostadsbyggandet plötsligt faller. Utöver spridningseffekterna det får på arbetsmarknad och offentliga finanser leder det i slutändan till färre bostäder som unga vuxna kan flytta in i.

Sammantaget har den nedmonterade socialpolitiken skapat en dålig miljö för de som vill bli föräldrar. Arbetsmarknaden ger många en alltmer otillräcklig försörjning, stödet från det offentliga är undermåligt och bostadsbristen mycket svår. Även om svensk ekonomi som helhet har vuxit har inkomsterna i mindre utsträckning tillfallit generationen som just nu står inför valet att bilda familj. Därför är det helt naturligt att många väljer att skjuta upp beslutet att skaffa barn.

4. REFORMFÖRSLAG

Som vi kan se från genomgången av unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige finns det sannolikt inga enskilda reformförslag som kommer skänka tillräckligt stor ekonomisk trygghet för att möjliggöra familjebildning. Det kommer återigen krävas en heltäckande socialpolitik som motverkar roten till samhällsproblemen inom olika områden.

Som vi har sett drabbar bostadsfrågan i stort sett samtliga unga vuxna nästan oavsett inkomst. Bostadsköerna är extrema och de som beviljas bostadslån tvingas inte sällan lägga halva sin inkomst på bostaden, vilket lett till att en tredjedel av de unga vuxna tvekar inför att skaffa barn.

Arbetsmarknaden drabbar också en stor andel unga genom hög arbetslöshet, osäkra anställningar, ofrivillig deltid och brist på kvalificerade jobb vilket skadar unga vuxnas inkomster och gör det svårare att bilda familj.

Slutligen drabbas många unga vuxna av de stora nedskärningarna i välfärden och försämrade arbetsvillkor för alla som arbetar inom vård och omsorg, framför allt kvinnor. Nedskärningarna i välfärden har dock drabbat socio-ekonomiskt svaga grupper hårdast, vilket har lett till ökad fattigdom bland många barn och ensamstående föräldrar. Detta kan i sin tur förklara varför barnafödandet minskat kraftigast hos de socioekonomiskt svagaste grupperna i Sverige.

För att unga vuxna ska vara fria att bilda familj om de önskar räcker det inte med punktinsatser. Det krävs en heltäckande och förebyggande socialpolitik som åtgärdar dessa samhällsproblem vid roten. Nedan presenteras därför förslag på områdena bostäder, arbetsmarknad och välfärd som röja ekonomiska hinder för unga vuxna. Förslagen följs även av kortare motiveringar.

4.1 Bostadsreformer

Som tidigare har konstaterats är bostadskrisen det hinder för familjebildning som sannolikt drabbar flest unga vuxna och som har sin rot i Sveriges över-

drivna marknadsiering av bostadsförsörjningen. Här presenteras en reformagenda som diskuteras närmare nedan.

- Återupprätta bostadsdepartementet och skapa en nationell bostadsförsörjningsplan.
- Inför ekonomiska sanktioner mot kommuner som inte bidrar till bostadsförsörjningen.
- Slopas allbolagen (SFS 2010:879) som tvingar allmännyttan att agera som ett privat företag och tillsätt en utredning om en ny kommunal bostadsförsörjningslag.
- Låt staten ta större ansvar över bostadsfinansieringen genom offentliga kreditgarantier och bostadsobligationer.
- Upprätta ett statligt fastighets- och byggbolag.
- Återinför och utöka investeringsstödet för byggandet av hyresrätter och studentbostäder finansierat genom slopat rotavdrag och nedtrappat räntavdrag.
- Inför differentierad markvärdesskatt.
- Inför skärpta hyresregler vid andrahandsuthyrning av bostadsrätter.
- Totalstopp av ombildningar av hyresrätter.

Det krävs omfattande reformer för att leda Sverige tillbaka till en bostadsförsörjning som motiveras utifrån allmänintresset i stället för banker och byggherrars profitmaximering. För att tillgodose behovet av en halv miljon bostäder de kommande tio åren behöver staten ta ett större ansvar, ett första steg vore därför att återupprätta bostadsdepartementet. Under 1990-talet avvecklades bostadsdepartementet av regeringen Bildt för att medvetet försvåra dialogen mellan intressegrupper och regeringsföreträdare då bostadspolitiken slogs ut över flera olika departement (Blackwell et al 2025). För att underlätta dialog med intressegrupper och skapa ett helhetsperspektiv från planering till finansiering och byggandet av bostäder behöver bostadsdepartementet återinrättas.

Ett nytt bostadsdepartement skulle underlätta en detaljerad kartläggning av bostadsbehovet och samordningen mellan kommunerna. Ett bostadsdepartement skulle även göra det möjligt att införa ekonomiska sanktioner mot de kommuner som inte bidrar till bostadsförsörjningen eller ägnar sig åt social dumpning genom att utsätta personer skickas till andra kommuner för att där tas om hand.

För att kommunernas allmännyttor ska återfå sin roll som tillhandahållare av bra bostäder till överkomliga hyror måste även allbolagen (SFS 2010:879)

avskaffas. Lagen infördes av regeringen Reinfeldt och kräver att allmännyttan agerar marknadsmässigt vilket försvagar kommunernas roll som bostadsförsörjare.

Flera tidigare bedömare (Blackwell et al 2025, Delegationen bostad 2030 2018) har slagit fast att staten behöver spela en mer aktiv roll i finansieringen av bostadsbyggandet, likt staten tidigare gjort och i stor utsträckning gör med annan infrastruktur. Genom ett bostadsdepartement skulle staten kunna spela en större roll i finansieringen av bostadsbyggandet. Tillhandahållandet av kreditgarantier och utgivning av offentliga bostadsobligationer hade kunnat stimulera bostadsbyggandet och sänka kostnaderna. Sverige skulle exempelvis kunna ta efter Danmark som framgångsrikt erbjuder kreditgarantier i kombination med räntesubventioner till allmännyttiga bostadsprojekt.

Bostadsdepartement, kreditgarantier, bostadsobligationer, nationell samordning och slopad allbolag skulle göra stor nytta och hade inte heller varit kostnadsdrivande för staten.

Vidare bör staten stimulera bostadsbyggandet. Investeringsstödet visade sig framgångsrikt innan det avskaffades och gav över 30 000 fler bostäder. Investeringsstödet var dessvärre förhållandevis litet, endast 3,3 miljarder, vilket inte var tillräckligt omfattande för att åtgärda bristen.

Ett utökat investeringsstöd skulle kunna kombineras med slopat rotavdrag, vilket skulle frigöra ungefär 16 miljarder per år till investeringsstöd. Rotavdraget har visat sig ineffektivt (Riksrevisionen 2023) och binder upp en stor mängd resurser till exempelvis köksrenoveringar i stället för bostadsbyggande.

Staten skulle kunna frigöra ännu större resurser till investeringsstöd eller andra kostnadsdrivande satsningar om ränteavdraget skulle trappas ned. Flera internationella instanser som The European Systemic Risk Board, OECD och IMF menar att avdraget bör slopas. Avdraget utgör dessutom en ohållbar kostnad för staten. Förra året uppgick kostnaden till drygt 61 miljarder kronor, enligt en beräkning gjord av SCB på uppdrag av SVT (2025). Genom att elda på bostadspriserna och öka hushållens belåning har avdraget framför allt gynnat storbankerna, snarare än låntagarna själva.

Avdraget är dessutom mycket ojämnt fördelat. År 2023 gick 43 procent av det totala ränteavdraget till den rikaste fjärdedelen av befolkningen – det vill säga personer med inkomster över 52 000 kronor i månaden (SVT 2025). Staten hade alltså kunnat minska kostnaderna för avdraget och göra det mer rättvist genom att införa ett nominellt tak. I dag finns ingen övre gräns för hur stort avdrag en person kan göra, vilket leder till starkt regressiva fördelningseffekter. Med ett tak skulle unga vuxna och småbarnshushåll med begränsade marginaler

kunna undantas, medan resurser i stället tas från hushåll med större ekonomisk bärkraft. Samtidigt kan dessa resurser användas till att finansiera både välfärd och bostadsbyggande.

För att mobilisera ytterligare resurser skulle även en differentierad markvärdes-skatt för bebyggd och obebyggd mark kunna införas. Genom att beskatta oexploaterad mark högre än exploaterad mark skapas incitament för byggherrar att utnyttja sina byggrätter i stället för att hamstra dem som de gör i dag. En markvärdesskatt hade dessutom genererat många miljarder i skatteintäkter som hade kunnat satsas på mer nybyggnation.

För att öka konkurrensen inom byggsektorn och sänka byggpriserna bör staten upprätta ett statligt fastighets- och byggbolag liknande de förslag som presenterats av Socialdemokraterna, Byggnads och LO. Det är dock avgörande att bolaget bedrivs allmännyttigt och inte enligt de affärsmässiga principer som har gjort det omöjligt för allmännyttan att ta sitt samhällsansvar. Avkastningskravet och styrningen av bolaget är avgörande för huruvida det kan leverera ett socialt hållbart byggande.

Det krävs dessutom insatser för att göra bostäderna som i dag hyrs ut billigare. En stor andel unga har erfarenhet av att någon gång ha hyrt i andra hand. Som andrahandshyresgäster tvingas många unga betala för såväl driftskostnader som bostadsrättsägarens räntor och amorteringar. Amorteringskostnaderna är särskilt orättvisa då dessa betalningar i praktiken är ett slags sparande för ägaren. Unga vuxna som hyr en bostadsrätt i andra hand betalar mycket höga hyror som alltså går till att betala av bostadsrättsägarens lån. Andrahandshyror måste regleras i linje med vad som har föreslagits av socialdemokratiska företrädare (Expressen 2024).

Slutligen måste även ombildningen av hyresrätter stoppas för att privatpersoner eller kommuner inte ska profitera på ekonomiskt stöd till bostadsbyggande genom att senare sälja ut sitt bostadsbestånd dyrt på marknaden. Detta har högerstyren ägnat sig åt i stora delar av landet där allmännyttan nästan avvecklats. På detta område kan inspiration dras ifrån Danmark och Wien som båda utvecklat halvoffentliga bostadsbestånd som visat sig motståndskraftiga mot privatisering.

Sverige lider av en kronisk bostadsbrist vilket drabbar folk i alla åldrar, men framför allt unga vuxna. Bostadskrisen har skapat långa bostadsköer, skenande bostadspriser och oroväckande hög skuldsättning, vilket har skapat stora svårigheter att bilda familj. Reformerna som föreslås i denna rapport skulle leda till ökat byggande och billigare bostäder. Detta skulle i sin tur skapa bättre levnadsvillkor och lyfta bort stora hinder för unga vuxnas familjebildning.

4.2 Arbetsmarknadsreformer

Paret Myrdal la stor vikt vid arbetsmarknaden när de presenterade sina förslag på framtidens familjepolitik. För att underlätta familjebildning krävs att unga får produktiva och välbetalda jobb så att de kan försörja en eventuell familj. Som vi kan se har många unga dessvärre svårt att få bra och trygga jobb i Sverige. Svag efterfrågan på arbetskraft i kombination med allt otryggare anställningsvillkor har skapat en förslumning av arbetsmarknaden. Detta gör det svårt för unga vuxna att planera sin framtid. Därför förslår rapporten lösningar som har målsättningen att öka efterfrågan på arbetskraft och skapa större anställningstrygghet för löntagare i Sverige.

- Full sysselsättning genom ökade offentliga investeringar.
- Underlätta privata gröna investeringar.
- Höjd skuldkvot.
- Ökad anställningstrygghet.
- Utökade arbetsmarknadsutbildningar.
- Avskaffande av ineffektiva arbetsmarknadssubventioner.
- Individualiserad föräldraförsäkring.

Det finns ett starkt samband mellan hög arbetslöshet och uppskjuten familjebildning, där den svenska situationen förklaras av bristande efterfrågan på arbetskraft. Sverige skulle kunna skapa bättre förutsättningar för familjebildning genom att öka efterfrågan och sätta fler i arbete, till exempel genom investeringar i infrastruktur och klimatomställning. Uppskattningar (Johnson och Jerneck 2025) visar att offentlig och privat sektor behöver öka de lånefinansierade investeringarna med drygt 200 miljarder kronor årligen för att uppnå full sysselsättning. Hela beloppet behöver emellertid inte finansieras av staten.

Arena Idé (Odeberg och Österlund 2024) uppskattar dock att investeringsbehovet i elnät, energiproduktion, VA-system, livsmedelsförsörjning, nya stambanor samt väg och järnväg uppgår till 86 miljarder kronor årligen. Dessa investeringar bör staten ansvara för och skulle bidra till sänkt arbetslöshet om den offentliga skuldkvoten tilläts öka.

Ökade privata investeringar är också avgörande för att minska arbetslösheten. Större offentliga investeringar i infrastruktur och klimatanpassning har en positiv effekt på privata investeringar (Bouschey 2023). Högre statliga anslag till omställning och infrastruktur, i kombination med enklare regelverk för gröna företagsinvesteringar, skulle därför kunna öka efterfrågan på arbetskraft och sänka arbetslösheten ytterligare.

Vidare måste anställningstryggheten öka. Problemet med ofrivillig deltid hänger till stor del ihop med den höga arbetslösheten och kan också åtgärdas genom ökad efterfrågan i ekonomin. Fler löntagare måste dock erbjudas fast anställning och tidsbegränsade anställningar måste därför regleras hårdare. Visstidsanställningar bör helt och hållet avskaffas.

Arbetsmarknadsutbildningar skapar få nya arbetstillfällen men de spelar en viktig funktion för att öka matchningen och säkerställa att folk får så bra jobb som möjligt. Finansieringen av arbetsmarknadsutbildningarna måste därför öka och tillhandahållas av det offentliga. Reformen kan finansieras genom att avskaffa ineffektiva subventioner såsom rutavdraget (Riksrevisionen 2020).

En annan åtgärd som kunnat skapa större frihet att bilda familj är minskad diskriminering av kvinnor på arbetsmarknaden. Minskad diskriminering av kvinnor skulle skapa större frihet att bilda familj när kvinnor själva vill, utan att behöva ta hänsyn till hur beslutet eventuellt skulle uppfattas av arbetsgivare. Därför föreslås individualiserad föräldraförsäkring.

4.3 Velfärdsreformer

Velfärdsreformer ligger närmare vad som brukar uppfattas vara socialpolitikens kärna. Tillsammans med den otillräckliga bostadsförsörjningen och den svaga arbetsmarknaden har nedskärningarna i välfärden drabbat många unga vuxna och småbarnsfamiljer. De senaste decenniernas skattesänkningar har minskat välfärdens budgetutrymme med drygt 600 miljarder kronor vilket har påverkat allt ifrån barnomsorg, mödravård och arbetsvillkoren inom offentlig sektor till ekonomiskt stöd till utsatta hushåll. Alla dessa förhållanden spelar roll för unga vuxnas levnadsstandard och deras möjligheter att bilda familj. För att röja dessa hinder för unga vuxna måste därför det offentliga åtagandet öka genom följande åtgärder.

- Höjda och indexerade ekonomiska stöd till hushåll i form av exempelvis bostads- och barnbidrag.
- Höjda och indexerade bidrag från staten till kommuner och regioner.
- Minst 100 000 nyanställningar till offentlig sektor.
- Tillgängligare barnomsorg.
- Höjd skattekvot.

För att bekämpa den ökade barnfattigdomen i Sverige måste stödet till ekonomiskt utsatta barnfamiljer öka. Barn- och bostadsbidragen måste höjas kraftigt och därefter indexeras, så att deras värde inte urholkas av inflationen. Det är på grund av att bidrag inte skrivs upp automatiskt som bostadsbidragets omfattning har fallit.

Av samma skäl bör statens utbetalningar till kommunerna indexeras. Om det ekonomiska stödet minskar till kommuner och regioner vars uppgift är att leverera välfärd sker det på bekostnad av lokala skattehöjningar eller nedskärningar. Detta slår extra hårt mot kommuner med lägre inkomst per capita eller ogynnsam åldersfördelning. Skrivs inte utbetalningarna upp i takt med kostnadsökningarna leder det per definition till sämre välfärd och dessutom stora regionala skillnader. Det leder till att vissa måste köra i timmar för att komma till närmaste förlossningsklinik och kraftig underbemanning i välfärdsverksamheterna i delar av landet.

Nedskärningarna i välfärden får stora konsekvenser för förutsättningarna att bilda familj. För det första läggs det en stor börda på de som arbetar inom välfärden. Dessa består till övervägande del av kvinnor som löper stor risk att drabbas av utbrändhet på grund av dåliga arbetsförhållanden. Som nämnts ovan har utbrändhet blivit den vanligaste anledningen till sjukskrivning i Sverige, något som sannolikt bidrar till att 10 procent av de unga vuxna uppger hälsoskäl som anledning till att de skaffar färre barn än de önskar. Nedskärningarna har också lett till minskade barngrupper i barnomsorg och skola vilket påverkar verksamhetens kvalitet. Barnomsorg på obekväma tider har också lagts ned i många kommuner vilket påverkar många föräldrars försörjningsmöjligheter. Det kan i slutändan leda till att småbarnsföräldrar väljer att skaffa färre barn än de annars hade önskat.

En positiv bieffekt av indexering vore dessutom att det skulle göra den offentliga budgetprocessen mer transparent. I dag tolkar många reformutrymmet som Konjunkturinstitutet varje år presenterar som gratispengar som regeringen konsekvenslöst kan spendera, trots att det i själva verket är en omfördelning via en inflationsdriven urgröpning av statens utbetalningar. Att inte skriva upp utbetalningarna över tid är alltid en nedskärning i reala termer.

För att återställa bemanningen i välfärden i enlighet med behoven behövs åtminstone 100 000 nyanställningar inom offentlig sektor, enligt LO:s beräkningar (Herlitz m.fl. 2022). Detta skulle minska arbetsbördan för offentliganställda och åtgärda den försämrade mödravården, barnomsorgen och välfärden i stort.

För att finansiera återuppbyggnaden av välfärden måste dock skattekvoten höjas. Det skulle kunna ske genom ökad skatt på arbete vilket föreslagits av Arena Idé (Odeberg och Östlund 2025) och höjda kapitalskatter (Fastesson Lindgren 2024).

5. AVSLUTANDE ORD

För att förstå den minskade familjebildningen krävs ett helhetsperspektiv av det slag som Alva och Gunnar Myrdal förespråkade. Det räcker inte med enskilda punktinsatser, utan det krävs en bredare analys av hur det svenska samhället har förändrats de senaste decennierna.

Den svenska debatten om barnafödandet präglas i viss mån av en självbild som inte längre stämmer överens med verkligheten. Många debattörer verkar anta att eftersom Sverige är ett jämlikt och jämställt land med få ekonomiska problem, så måste samtida trender vara bortkopplade från hushållens ekonomiska villkor. Den här rapporten ifrågasätter huruvida den svenska samhällsekonomin verkligen är så problemfri.

Den svenska ojämlikheten har ökat snabbast i världen och barnfattigdomen har närmat sig EU-genomsnittet. Arbetslösheten är mycket hög och stödet till arbetslösa är svagt ur en internationell jämförelse. Arbetstryggheten har också kraftigt försämrats, vilket har lett till stor osäkerhet. Inte ens svensk välfärd är lika omfattande som den en gång var. Skattefinansieringen motsvarar i dag vilket annat höginkomstland om helst.

Särskilt drabbade är kvinnor, för vilka försvagad välfärd bland annat lett till ökad risk för fattigdom. Det har också försämrat tillgången till barnomsorg, vilket tvingar många mödrar att gå ner i arbetstid. Ofrivillig deltid får i sin tur andra negativa effekter exempelvis på framtida föräldrapenning. Vidare leder en underbemannad välfärd till dåliga arbetsvillkor, något som har ökat sjukskrivningarna kraftigt bland kvinnor i Sverige. Slutligen leder underbemanningen till sämre mödravård, som orsakar ökade förlossningsskador och andra men för många kvinnor.

Sverige har dessutom en extrem bostadsbrist som successivt blivit värre. Unga vuxna i Sverige har blivit alltmer klämda mellan en arbetsmarknad som trycker ned deras inkomster och en finansiell sektor som blåser upp bostadspriser. Samtidigt har det offentliga prioriterat ekonomisk omfördelning till individer

med höga inkomster i övre medelåldern. I en sådan miljö är det naturligt att många unga vuxna skjuter på familjebildning eller skaffar färre barn.

Rapporten visar att det minskade barnafödandet beror på en nedmontering av den förebyggande socialpolitiken. Givetvis kan kulturella förändringar också bidra, men kulturen färgas också av hur samhället är organiserat. Även om kulturella värderingar har skiftat kan det likaväl reflektera förändrade materiella villkor.

Vissa kritiker skulle kanske hävda att den här rapporten inte är tillräckligt innovativ eller nytänkande i sin problemformulering eller sina reformförslag. Det rör sig trots allt om en samhällskritik som ofta hörs från arbetarrörelsen. Rapporten finner dock att den samhällskritiken fortfarande har bäring. Den gällde såväl 1934 när paret Myrdal formulerade den som i dag.

Förslagen är dessutom förankrade i både forskning och praktisk erfarenhet. Reformförslagen skulle med säkerhet leda till stora höjningar i levnadsstandarden över hela Sverige, alldeles oavsett dess inverkan på barnafödandet. Det har ett värde i sig självt. Om människor väljer att inte skaffa barn, trots att det inte finns några materiella hinder, bör inte det offentliga lägga sig i de besluten. Rapporten landar dock i att bevisen är starka för att de ekonomiska hindren är betydande och att reformförslagen skulle ha en stor effekt på familjebildningen.

Enskilda punktinsatser, som de ytterligare skattesänkningar regeringens utredare spekulerat kring, kommer inte att vända trenden. Om något hade det försvagat välfärdens finansiering än mer och därmed skapat ännu större ekonomiska hinder. Ska vi röja dessa hinder måste vi föra en mer förebyggande socialpolitik som tar sikte på bostadsförsörjning, arbetsmarknad och välfärd. Endast genom ett ökat offentligt åtagande kan samhället skänka ekonomisk frihet till de som önskar att bilda familj och därmed garantera att familjebildning blir ett fritt val.

6. REFERENSER

- Angelov, N., Johansson, P., & Lindahl, E. (2016). Parenthood and the Gender Gap in Pay. *Journal of Labor Economics*, 34(3), 545–579.
<https://doi.org/10.1086/684851>
- Arbetet. (2024, maj 17). Bara två av tio arbetslösa får a-kassa – dramatisk förändring på 20 år. *Arbetet*.
<https://arbetet.se/2024/05/17/bara-tva-av-tio-arbetslosa-far-a-kassa-dramatisk-forandring-pa-20-ar/>
- Assarsson, B., & Kärnekull, K. (2020). Bostäder åt alla! En rättighet även efter pension. *Byggnads*.
<https://www.byggnads.se/4aac68/siteassets/rapporter/vi-tycker/bostader-at-alla-en-rattighet-aven-efter-pension.pdf>
- Blackwell, T., Holgersen, S., Polanska, D. V., Richard, Å., Rolf, H., & Wallstam, M. (2023). Kris i bostadsfrågan. Daidalos.
- Boushey, H. (2023, augusti 16). The Economics of Public Investment Crowding in Private Investment. *The White House Blog*.
- Boverket. (2025). *Behov av bostadsbyggande 2024–2033*. Boverket.
- Cervenka, A. (2024). *Fuskbygget: så knäckte bostadsmarknaden Sverige och världen*. Albert Bonniers förlag.
- Comolli, C. L., Neyer, G., Andersson, G., Dommermuth, L., Fallesen, P., Jalovaara, M., Jónsson, A. K., Kolk, M., & Lappegård, T. (2021). Beyond the Economic Gaze: Childbearing During and After Recessions in the Nordic Countries. *European Journal of Population*, 37(2), 473–520.
<https://doi.org/10.1007/s10680-020-09570-0>
- DN. (2024, januari 17). Fakta i frågan: Varför föds så få barn? *Dagens Nyheter*.
<https://www.dn.se/sverige/fakta-i-fragan-varfor-fods-sa-fa-barn/>
- Doepke, M., Hannusch, A., Kindermann, F., & Tertilt, M. (2022). *The Economics of Fertility: A New Era* (No. w29948; s. w29948). National Bureau of Economic Research.
<https://doi.org/10.3386/w29948>
- Eurostat. (2023). *At-risk-of poverty rate for children (aged less than 18) by sex*.
https://doi.org/10.2908/TEPSR_SPI110
- Expressen. (2024, juli 28). Debatt: Hyresvärdars ockerhyror hindrar unga från att flytta.
<https://www.expressen.se/debatt/hyresvardars-ockerhyror-hindrar-unga-fran-att-flytta/>
- Fastesson Lindgren, E. (2024). Ojämlighet, kapital och internationella skattesamarbeten. I *Nationens välstånd* (s. 181–201). S-studenter.

- Försäkringskassan. (2023). Psykisk ohälsa i dagens arbetsliv [2023:1]. Försäkringskassan. <https://www.forsakringskassan.se/download/18.22814c2e194887717f99b/1742381359357/psykisk-ohalsa-i-dagens-arbetsliv-forsakringskassans-lages-rapport-2023-1.pdf>
- Goldin, C. (2025, augusti 21). *The Downside of Fertility. Labor markets in Transition: Demographics, Productivity and Macroeconomic Policy*. Jackson Hole Economic Policy Symposium Federal Reserve Bank of Kansas City. https://www.kansascityfed.org/documents/11192/Downside_of_Fertility.pdf
- Gordon, J. C. (2019). The Perils of Vanguardism. *Socio-Economic Review*, 17(4), 947–968. <https://doi.org/10.1093/ser/mwx046>
- Göteborgs-Posten. (2025, juli 6). *Busch öppen för Ungernpolitik – sänkta skatter för barnfamiljer*. <https://www.gp.se/politik/busch-vaga-prata-om-hur-vi-stimulerar-barnafodandet-96df6ef8-6410-4d84-b920-83231910049d>
- Handels. (2025). Familjepolitiken och villkoren för anställda i handeln. I M. Arkeby (Red.), *Sverige, familjen & framtiden. En ny riktning för politiken*. Tankesmedjan Tiden. https://tankesmedjantiden.se/wp-content/uploads/2025/05/2025_Nr_4_FAMILJEN_SVERIGE_FRAMTIDEN_WEB.pdf
- Herlitz, J., Lorentzi, U., & Sundström, E. (2022). *Välfärdsgapet: LOs prognos 2022: resursbehov i vård, skola och omsorg till 2026*. Landsorganisationen i Sverige.
- Hofverberg, M. (2024). En bostadspolitik för nästa generation. I J. Wallin (Red.), *Nationens välstånd* (s. 129–149). S-studenter.
- Hyresgästföreningen. (2023). *Unga vuxnas boende 2023*. https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/bostadsfakta/rapporter/2023/unga-vuxnas-boende/unga_vuxnas_boende_2023_11_29.pdf
- Hyresgästföreningen. (2024, december 23). *Bostadsbidraget avskaffar sig självt*. <https://www.hyresgastforeningen.se/aktuellt/extern-nyhet/bostadsbidraget-avskaffar-sig-sjalvt!tt-3735032/>
- IFAU. (u.å.). Institutet för Arbetsmarknads- och Utbildningspolitisk Utvärdering. *Forsknings- och utvärderingsrapport – Arbetslösa med ekonomiskt bistånd*. Hämtad 20 juli 2025, från <https://www.ifau.se/Press/Forskningsrapporter/Arbetslosa-med-ekonomiskt-bistand/>
- IMF. (2017). *Booms, Crises, and Recoveries*. Internationella valutafonden.
- Internationella valutafonden (Red.). (2018). *Challenges to steady growth*. International Monetary Fund.
- IVO. (2024, juni 20). *Förlossningsvården uppfyller inte alla krav för god vård | Inspektionen för vård och omsorg*. Inspektionen för vård- och omsorg. <https://via.tt.se/pressmeddelande/3534681/forlossningsvarden-uppfyller-inte-alla-krav-for-god-varld?publisherId=3236124&lang=sv>
- Johansson, T., & Jerneck, M. (2025). *En politik för full sysselsättning, tillväxt och prisstabilitet* (No. 125). Katalys. https://www.katalys.se/wp-content/uploads/2025/05/katalys_no_125.pdf
- Jylhä, K. M., Kolk, M., & Fairbrother, M. (2025). Attitudes towards childbearing, population, and the environment: prevalence, correlates, and connections with fertility outcomes in Sweden. *Population and Environment*, 47(3), 32. <https://doi.org/10.1007/s11111-025-00503-9>
- Kearney, M. S., & Levine, P. (2025). *Why Is Fertility So Low in High Income Countries?* (No. w33989; s. w33989). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w33989>

- Kleven, H., Landais, C., & Søgaaard, J. E. (2019). Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark. *American Economic Journal: Applied Economics*, 11(4), 181–209.
<https://doi.org/10.1257/app.20180010>
- Kolk, M. (2023). The relationship between life-course accumulated income and childbearing of Swedish men and women born 1940–70. *Population Studies*, 77(2), 197–215.
<https://doi.org/10.1080/00324728.2022.2134578>
- Kommunal. (2025). Vad betyder tillgången till omsorg för en välfärdsarbetare? I M. Arkeby (Red.), *Sverige, familjen & framtiden. En ny riktning för politiken*. Tanke-smedjan Tiden.
https://tankesmedjantiden.se/wp-content/uploads/2025/05/2025_Nr_4_FAMIL-JEN_SVERIGE__FRAMTIDEN_WEB.pdf
- Larsson, M. (2022). Anställningsformer år 2022: fast och tidsbegränsat anställda efter klass och kön år 1990–2022. Landsorganisationen i Sverige.
- LO. (2012). Sökes: kompetent, flexibel och billig arbetskraft: hur arbetsgivarnas krav ökar polariseringen på arbetsmarknaden. Landsorganisationen i Sverige.
- Mason, J. W., Konczal, M., & Melodia, L. (2021). *Reimagining Full Employment: 28 Million More Jobs and a More Equal Economy*. Briefs: Macroeconomic Analysis.
<https://rooseveltinstitute.org/publications/reimagining-full-employment-28-million-more-jobs-and-a-more-equal-economy/>
- MUCF. (2025, april 10). *Ung idag 2025, del 2* | MUCF. Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor.
<https://www.mucf.se/publikationer/ung-idag-2025-del-2>
- Nordström Skans, O. (2011). Scarring Effects of the First Labor Market Experience. *IZA Discussion Paper No. 5565*.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1790676
- Odeberg, E., & Österlund, V. (2024). *Skuggöversyn finanspolitiska ramverket: Investerings-behoven*. Arena Idé.
<https://arenaide.se/wp-content/uploads/sites/2/2024/03/investeringsbeho-ver-webb.pdf>
- OECD. (2018). Income Inequality in the Nordics from an OECD Perspective. I *Increasing Income Inequality in the Nordics* (2018:519, s. 17–62). Nordic Council of Ministers.
- Ohlsson-Wijk, S., & Andersson, G. (2022). Disentangling the Swedish fertility decline of the 2010s. *Demographic Research*, 47, 345–358.
<https://doi.org/10.4054/DemRes.2022.47.12>
- Riksrevisionen. (2020). *Rutavdraget: konsekvenser av reformen*. Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2023). *Svart på vitt: rotavdragets kostnader och effekter*. Riksrevisionen.
- SBAB. (2024). *Föräldrarnas oro: hälften tror inte att barnen kommer kunna köpa bostad utan hjälp* [Pressmeddelande].
<https://via.tt.se/files/3236046/3888508/169532/sv>
- SCB. (2021). *Inträdet på arbetsmarknaden för de som avslutade högskolestudierna 2017/18*.
https://www.scb.se/contentassets/c5f49a303e184567bf5abbd2766beacc/uf0512_2021a01_br_a40br2106.pdf
- SCB. (2023). *Svenskar har höga skulder jämfört med andra européer*. Statistiknyhet från SCB.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2023/svenskar-har-hoga-skulder-jamfort-med-andra-europeer/>

- SCB. (2025a). *Befolkningen 15–74 år (AKU) efter arbetskraftstillhörighet, typ av data, kön och ålder. År 2001–2024*. Statistikdatabasen.
https://www.statistikdatabasen.scb.se:443/pxweb/sv/ssd/START__AM__AM0401__AM0401A/AKURLBefAr/
- SCB. (2025b). *Fortsatt lågt barnafödande under 2024*. Statistiknyhet från SCB.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnads-forhallanden/befolkningens-sammansattning-och-utveckling/befolkningsstatistik/pong/statistiknyhet/befolkningsstatistik-helaret-2024/>
- SCB. (2025c). *Föräldrars ålder i Sverige*. Statistikmyndigheten SCB.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/foraldrars-alder-i-sverige/>
- SCB. (2025d). *Nettoinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön och ålder. År 2000–2023*. Statistikdatabasen.
https://www.statistikdatabasen.scb.se:443/pxweb/sv/ssd/START__HE__HE0110__HE0110A/NetInk02/
- SCB. (2025e). *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön, ålder och inkomstklass. År 1999–2023*. Statistikdatabasen.
https://www.statistikdatabasen.scb.se:443/pxweb/sv/ssd/START__HE__HE0110__HE0110A/SamForvInk1/
- SCB. (2025f). *Utgår 2025-10-17. Unga 15–34 år (AKU) som varken arbetar eller studerar (NEET) efter kön och ålder. År 2007–2024*. Statistikmyndigheten SCB.
https://www.statistikdatabasen.scb.se:443/pxweb/sv/ssd/START__AM__AM0401__AM0401U/NAKUNEETBefolkningAr/
- SOM-institutet. (2025). *Svenska trender 1986-2024*. Göteborgs universitet.
<https://www.gu.se/sites/default/files/2025-03/Svenska%20trender%201986-2024.pdf>
- Stiglitz, J. E. (2002). Employment, social justice and societal well-being. *International Labour Review*, 141(12), 9–29.
- Stockhammer, E. (2004). *The Rise of Unemployment in Europe: A Keynesian Approach*. Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781845421717>
- Stockholms universitet. (u.å.). *Varför minskar barnafödandet i Sverige?* Sociologiska institutionen. Hämtad 21 juli 2025, från
<https://www.su.se/sociology-old/om-oss-old/nyheter/varf%C3%B6r-minskar-barnaf%C3%B6dandet-i-sverige-1.458319>
- SvD. (2016, juni 20). "Fel om bokrisen – politiker har styrt för mycket". *Svenska Dagbladet*.
<https://www.svd.se/a/xmdMp/fel-om-bokrisen-politiker-har-styrt-for-mycket>
- SvD. (2025a, juli 7). "Vi hade receptet – men det räcker inte". *Svenska Dagbladet*.
<https://www.svd.se/a/Gy7kdj/sverige-behover-foda-fler-barn-men-ingen-vet-hur>
- SvD. (2025b, juli 17). "De sa att vi skulle ta examen i rätt tid". *Svenska Dagbladet*.
<https://www.svd.se/a/Jbmqp7/allt-hogre-arbetsloshet-for-nyexaminera-de-kravs-ars-erfarenhet>
- Sveriges Kvinnoorganisationer. (u.å.). *Kvinnors fattigdom förvärras av inflationen*. Hämtad 20 juli 2025, från
<https://sverigeskvinnoorganisationer.se/kvinnors-fattigdom-forvarras-av-inflationen/>
- SVT. (2021, november 11). *Hög arbetsbelastning faktor bakom flera dödsfall inom förlossningsvården*. SVT Nyheter.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/hog-arbetsbelastning-faktor-bakom-flera-dodsfall-inom-forlossningsvarden-1>

- SVT. (2025, maj 20). *Rekordnota för ränteavdrag: 61 miljarder – män med hög lön får mest*. SVT Nyheter.
<https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/rekordnota-for-ranteavdrag-61-miljarder-man-med-hog-lon-far-mest>
- Swedbank. (2025, april 17). *Barnbidraget halkar efter – lägsta nivån på 50 år* [Pressmeddelande].
<https://mb.cision.com/Main/67/4137419/3396015.pdf>
- Synnelius, J. (2025). *Ett eget rum*. Hyresgästföreningen.
<https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/bostadsfakta/rapporter/2025/ett-eget-rum--bostadsfragan-ur-ett-jamstalldhetsperspektiv.pdf>
- Telegram från TT / Omni. (2025, juli 14). *Spräcker myten om kvinnor som inte föder barn*. Telegram från TT / Omni.
<https://tt.omni.se/spracker-myten-om-kvinnor-som-inte-foder-barn/a/zApQjq>
- The Guardian. (2019, september 6). Viktor Orbán trumpets Hungary's "procreation, not immigration" policy. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2019/sep/06/viktor-orban-trumpets-far-right-procreation-anti-immigration-policy>
- Tsamantioti, E., Sandström, A., Lindblad Wollmann, C., Snowden, J. M., & Razaz, N. (2025). Association of Severe Maternal Morbidity With Subsequent Birth. *JAMA*, 333(2), 133.
<https://doi.org/10.1001/jama.2024.20957>
- UNFPA. (2025). *The Real Fertility Crisis: The pursuit of reproductive agency in a changing world* (State of the World Population). UNFPA (United Nations Population Fund).
- Världsbanken. (u.å.). *World Bank Open Data*. World Bank Open Data. Hämtad 20 juli 2025, från
<https://data.worldbank.org>
- Wachter, T. V. (2020). The Persistent Effects of Initial Labor Market Conditions for Young Adults and Their Sources. *Journal of Economic Perspectives*, 34(4), 168–194.
<https://doi.org/10.1257/jep.34.4.168>
- Wingborg, M. (2019). *Fler otrygga jobb och färre fackligt anslutna* (Statistik och analyser för åren 2005–2018). Arena Idé.
<https://arenaide.se/wp-content/uploads/sites/2/2019/11/arena-ide-fler-otrygga-jobb-2020.pdf>

Tankesmedjan

Tiden vill stimulera progressiv debatt kring de avgörande utmaningar som samhället står inför: klimatomställning, trygghet i förändring och minskad ojämlikhet.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att driva progressiv politik i en tid som är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk, låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi deltar i den politiska debatten, analyserar samhällsproblem, tar fram rapporter med reformförslag och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden ger även ut den socialdemokratiska idétidskriften Tiden.

tankesmedjan
TIDEN

 S-STUDENTER